

КОРИФЕЙ АГРАРНОЇ НАУКИ**3 нагоди 70-річчя М.В. Зубця**

Наукова громадськість відзначила ювілей видатного вченого-селекціонера, фахівця в галузі розведення і біотехнології відтворення сільськогосподарських тварин, доктора сільськогосподарських наук, професора, члена Президії НАН України, президента Української академії аграрних наук, академіка УААН Михайла Васильовича Зубця. Науковій спільноті він відомий не тільки своїми непересічними досягненнями в галузі тваринництва, але і як дієвий послідовник ідей академіка М.І. Вавилова про необхідність ґрунтовного вивчення історії вітчизняного сільського господарства та його науково-освітнього забезпечення.

Народився М.В. Зубець 7 квітня 1938 р. у с. Нова Басань Бобровицького р-ну на Чернігівщині в селянській родині. Після закінчення в 1956 р. Київського технічного училища № 1 він 17-річним юнаком розпочав свій трудовий шлях, працюючи токарем на Київському заводі порційних автоматів ім. Дзержинського. Але згодом Михайло Васильович зробив важливий доленосний вибір у своєму житті — обрав фах спеціаліста сільського господарства. Ще студентом зоотехнічного факультету Української сільськогосподарської академії, яку він закінчив у 1962 р., М.В. Зубець виявив інтерес до селекційної роботи у тваринни-

М.В. Зубець

цтві — галузі, якій присвятив багато років свого життя. Молодого випускника призначають на посаду старшого зоотехніка Прилуцької держплемстанції, а згодом (1963 р.) — головного зоотехніка-селекціонера держплемзаводу «Тростянець» Ічнянського району Чернігівської області. Набуті глибокі знання та наполеглива творча праця дали змогу здібному селекціонерові за короткий період досягти вагомих успіхів у вдосконаленні елітного стада великої рогатої худоби симентальської породи.

У 1972 р. Михайла Васильовича було запроше-

но на посаду головного зоотехніка відділу з племінної справи Головного управління

тваринництва Міністерства сільського господарства УРСР, де він працював заступником і начальником відділу з племінної справи; протягом 1978–1980 рр. — начальником управління м'ясного скотарства; з 1983 р. — начальником Головного управління сільськогосподарської науки Міністерства сільського господарства УРСР. Успішно поєднуючи організаційну діяльність із науково-дослідною роботою в галузі тваринництва, М.В. Зубець здобув загально-визнаний авторитет у широких колах виробників і науковців. Його призначають заступником міністра сільського господарства України (1983–1984 рр.).

Упродовж 1984–1986 рр. він начальник Головного управління сільськогосподарської науки, пропаганди, впровадження науково-технічних досягнень і передового досвіду, старший науковий співробітник, член колегії Міністерства сільського господарства УРСР. З 1986 до 1987 р. М.В. Зубець працює начальником Головного управління виробничої перевірки, пропаганди і впровадження науково-технічних досягнень та передового досвіду Держагропрому УРСР; начальником Головного управління науково-технічного прогресу в галузях АПК Держагропрому УРСР. У грудні 1989 р. його обирають заступником голови Президії Південного відділення ВАСГНІЛ, у січні 1991 р. — віце-президентом новоствореної Української академії аграрних наук. З 1992 до 1996 р. М.В. Зубець також виконує обов'язки директора Інституту розведення і генетики тварин УААН.

У 1990 р. Михайла Васильовича обрано дійсним членом (академіком) УААН у відділенні тваринництва (розведення і селекція). У березні 1996 р. Загальні збори Української академії аграрних наук обирають його президентом академії. На цій посаді яскраво проявилася ще одна грань обдарованості М.В. Зубця, талановитого вченого й організатора аграрної науки.

Указом Президента України від 29 березня 1996 р. його призначено віце-прем'єр-міністром України з питань агропромислового комплексу, а з квітня до липня 1997 р. він одночасно працює віце-прем'єр-міністром і міністром сільського господарства та продовольства України. На цих високих посадах Михайло Васильович усю свою енергію спрямовує на реформування й подолання кризового стану агропромислового комплексу країни.

Ученого завжди цікавило широке коло проблем тваринництва, проте найбільше творчих зусиль, які увінчалися вагомими науковими і практичними досягненнями, він віддав улюбленій справі — племінному скотарству. Ідея створення українських порід великої рогатої худоби стає змістом наукового життя М.В. Зубця. Він уперше в колишньому СРСР на нових концептуально-методологічних засадах розробив теорію породи. Особливо вагомий його внесок у розроблення теоретичних основ чистопородного розведення і схрещування великої рогатої худоби, формування та оцінювання спадкових якостей племінних тварин.

Розв'язанню цих проблем було присвячено його дисертаційні роботи. У 1974 р. в Харківському зооветеринарному інституті він захистив кандидатську дисертацію на тему «Обоснование подбора в заводском стаде крупного рогатого скота», а в 1990 р. у НДІ розведення та генетики с.-г. тварин (м. Ленінград) захистив докторську дисертацію на тему «Методы использования генофонда симентальской породы при чистопородном разведении и скрещивании».

Великий вплив на формування М.В. Зубця як ученого мали праці таких визначних селекціонерів у сільськогосподарському тваринництві, як Д.Я. Василенко, Ф.Ф. Ейснер, М.М. Колесник, М.А. Кравченко, О.В. Квасницький, М.Д. Потьомкін, І.В. Смирнов. Їхні учні та послідовники (Ф.К. Почерняєв, В.П. Буркат, П.І. Польська та ін.), серед

яких і Михайло Васильович, запропонували й реалізували низку новаторських ідей у селекції тварин. М.В. Зубець як селекціонер є послідовником наукової школи професора М.А. Кравченка.

У своїх наукових працях учений розвинув теоретичні та практичні аспекти породотворювального процесу в молочному і м'ясному скотарстві, висунув принципово нову гіпотезу генези порід, став визнаним лідером наукових досліджень із проблем генетики, селекції та біотехнології у тваринництві. Розробив оригінальну методику створення нових високопродуктивних заводських ліній великої рогатої худоби. Він співавтор виведення українських червоно- та чорно-рябої молочних, української та волинської м'ясних порід худоби, а також поліської м'ясної породи.

В останні десятиріччя минулого століття з подальшим розвитком селекційної науки, створенням нових напрямів селекції виникли наукові школи нового типу. Одними з найавторитетніших є школи «Селекція м'ясних порід» та «Селекція і біотехнологія у тваринництві», які заснували при Інституті розведення і генетики тварин УААН академіки УААН М.В. Зубець і В.П. Буркат.

Як президент УААН Михайло Васильович Зубець проявив великі організаторські здібності. В умовах економічної і соціально-політичної нестабільності згуртував зусилля інтелектуальної еліти, вчених-аграріїв і мобілізував їх на збереження наукового потенціалу академії для зміцнення аграрного сектору економіки держави. За ці роки вперше на базі створених наукових центрів при академічних інститутах і регіональних центрах наукового забезпечення агропромислового виробництва на місцях відпрацьовано, апробовано ефективну систему впровадження наукових розробок. Завдяки вдосконаленню структури академії та підтримці Світового банку і Міжнародно-

го центру з національних систем сільськогосподарських досліджень ISNAR розширено міжнародні зв'язки її наукових установ. Стабільно розвиваються взаємовигідні зв'язки з вітчизняними міністерствами і відомствами, фінансовими організаціями, Національною академією наук України, галузевими академіями наук та їхніми науково-дослідними установами.

М.В. Зубець як президент УААН приділяє велику увагу оптимізації мережі науково-дослідних установ з урахуванням регіональних особливостей розвитку АПК, зміцненню зв'язків науки з виробництвом. Віддаючи належне заслугам вітчизняних учених, які зробили помітний внесок у розвиток аграрної науки, він разом з академіком УААН В.П. Буркатом започаткував видання серії «Українські вчені-аграрії ХХ століття». Михайло Васильович — автор і науковий редактор багатьох видань з історії аграрної науки України, наприклад: «Сільське господарство України — від минулого до сьогодення» (4 томи), «Академік М.І. Вавилов і розвиток аграрної науки в Україні», біобібліографічних серій «Академіки УААН», «Члени-кореспонденти УААН».

У творчому доробку академіка М.В. Зубця власні фундаментальні праці репрезентують його як історика галузі, їх широко цитують сучасні дослідники вітчизняного природознавства. Варто згадати і серію видань, підготованих Державною науковою сільськогосподарською бібліотекою УААН за редакцією Михайла Васильовича протягом 2001—2007 років, які немов цеглина до цеглини закладають таке необхідне підґрунтя методичного і теоретико-практичного розуміння еволюційної галузевої наукової думки, як це вже зроблено, наприклад, у головному дослідницькому осередкові вивчення історії природознавства в Україні — Центрі досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України.

За майже семирічну історію існування Центр історії аграрної науки, який структурно складається з двох секторів — наукознавства і наукової бібліографії та біографістики, пережив досить складні часи. Це сьогодні при ньому різні аспекти історії аграрної науки, освіти й техніки в Україні досліджують 11 докторів і 18 кандидатів наук. Починаючи з 2004 року, завдячуючи академікові М.В. Зубцю, бібліотека має додаткову стабільно фінансовану історичну тематику.

Видання серії спеціальних збірників документів і матеріалів за редакцією вченого, присвячених історичним етапам існування галузевої академічної науки: 1) Сільськогосподарський вчений (науковий) комітет України (1918—1927); 2) Всеукраїнська академія сільськогосподарських наук (1931—1935); 3) Українська академія сільськогосподарських наук (1956—1963). У 2007 році зазначені матеріали доповнили не менш фундаментальні видання «Агрогрунтознавство в Україні (1930—1935)» та «Відділ сільськогосподарських наук АН УРСР (1945—1956)», присвячені 75-річчю створення УААН. Останнє видання підготовано разом із Національною бібліотекою України ім. В.І. Вернадського НАНУ і присвячене 90-річчю створення НАН України.

У 2008 році вийде друком ще один збірник матеріалів і документів «Південне відділення ВАСГНІЛ (1968—1990)», що фактично, за винятком 1928—1930 і 1936—1944 років, завершить працю Центру історії аграрної науки щодо написання документально об'єктивної історії існування сільськогосподарської науки в її цілісному організаційному варіанті.

Знаючи Михайла Васильовича як надзвичайно порядну людину й особистість, завжди готову прийти на допомогу у важкі часи життя й творчої праці, хочу від імені істориків аграрної науки, освіти й техніки України, кількість яких, завдячуючи

йому, з кожним роком неухильно зростає, з нагоди його ювілею не тільки подякувати М.В. Зубцю, але й зауважити, що ми всі разом можемо пишатися за спільно зроблене.

Важко переоцінити ту величезну й необхідну роботу, яку провів Центр історії аграрної науки за доброї волі та підтримки М.В. Зубця заради майбутнього України. Тут доречно навести слова М.І. Пирогова: *«Час розсудить і оцінить краще за нас і наші переконання, і наші дії, і якщо ми вірно служили ідеї, яка вела нас до істини, то будемо сподіватися, що потік часу не віднесе її разом із нами».*

Михайло Васильович Зубець — відомий державний діяч. З 1992 р. він член колегії з питань економічної політики Верховної Ради України; у 1996—1997 рр. — голова Аграрної партії України. У 1997 р. його обрано членом Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки, а також Державної комісії з проведення в Україні адміністративної реформи; у 1997—1999 рр. М.В. Зубець — член Комісії з питань аграрної та земельної реформи при Президентові України. З листопада 1998 р. — член президії ВАК України, а з грудня 1998 р. — член президії НАН України. Протягом 1998—2000 рр. — позаштатний радник Президента України. У 1999 — 2001 рр. — член Комісії з питань аграрної політики при Президентові України. З травня 1999 р. — заступник голови Аграрної партії України; у 1999—2000 рр. — член Ради з питань інтелектуальної власності й трансферу технологій. З березня 2000 р. — член Ради з питань науки та науково-технічної політики при Президентові України, член Комісії з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів. З квітня 2001 р. — голова спостережної ради НАК «Укragenrolizing». Із серпня 2001 р. — член Комісії з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів. У 2002 р. його обрано депута-

том Верховної Ради України. Із травня 2003 р. М.В. Зубець — член Національної ради зі сталого розвитку України, а з червня 2003 р. — член урядового комітету з реформування аграрного сектору.

У сфері законодавчої влади, як народний депутат України, М.В. Зубець активно проводить політику, спрямовану на запобігання руйнуванню матеріально-технічної бази і соціальної сфери села; на розроблення механізмів стимулювання ефективного використання землі та формування правової бази земельних відносин; на створення нових організаційно-правових форм господарювання на селі, віддаючи перевагу створенню великих господарств на кооперативній основі, здатних використовувати потужну техніку, прогресивні технології і витримувати конкуренцію в ринкових умовах. Михайло Васильович — автор двадцяти законопроектів із питань аграрної політики та виробництва.

Вагомі й наукові досягнення вченого в розв'язанні питань селекції, біотехнології та генетики сільськогосподарських тварин. Він опублікував понад 600 наукових праць, серед яких численні монографії та підручники, має 26 авторських свідоцтв і патентів.

Наукова школа академіка М.В. Зубця об'єднує широковідомих учених у галузі молочного та м'ясного скотарства, які працюють, зокрема, за такими напрямками: основи формування молочного стада з програмованою продуктивністю (М.В. Зубець, Й.З. Сірацький, Я.Н. Данилкін); оцінювання плідників молочних порід за якістю потомства (В.І. Антоненко, В.П. Буркат, М.В. Зубець); новітня теорія породотворення (М.В. Зубець, В.П. Буркат, М.Я. Єфіменко, О.Ф. Хаврук та ін.). Під науковим керівництвом Михайла Васильовича підго-

товано чотирьох докторів і 15 кандидатів наук.

За заслуги та високий авторитет у галузі тваринництва у 1993 р. ученого обирають іноземним членом Академії аграрних наук Республіки Білорусь, а в 1997 р. — Російської академії сільськогосподарських наук.

Багаторічну творчу працю вченого відзначено численними урядовими нагородами, зокрема орденом «Знак Пошани» і кількома медалями. Двічі М.В. Зубець (1993, 1999) був удостоєний звання лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки за розроблення методів виведення української червоно-рябої породи великої рогатої худоби. За цикл робіт «Селекційно-генетичні методи збереження, удосконалення і якісного перетворення генофонду порід» (1965—1994 рр.) він одержав звання лауреата премії Української академії аграрних наук «За видатні досягнення в аграрній науці». У 1996 р. йому присуджено премію ім. В.Я. Юр'єва Національної академії наук України. У 1996 р. М.В. Зубцю присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України».

За визначні досягнення в галузі селекції і розведення с.-г. тварин, плідну наукову діяльність Указом Президента України від 3 квітня 1998 року М.В. Зубець нагороджений відзнакою Президента України — орденом Ярослава Мудрого V ступеня.

Наукова громадськість, колеги та учні щиро вітають Михайла Васильовича з ювілеєм, бажають йому міцного здоров'я, натхненної праці та нових творчих звершень.

Віктор ВЕРГУНОВ,
доктор сільськогосподарських наук, професор,
директор Державної наукової
сільськогосподарської бібліотеки УААН,
заслужений працівник сільського господарства
України (Київ)